

Jak vidí situaci v ČR jinde?

Pohled na situaci v péči o děti v ČR z mezinárodního kontextu (zprávy OSN, rozhodování ESLP)

Mgr. Adam Křístek

Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva
Praha

Článek z novin (server Aktualne.cz, 30.X.2008):

Článek z novin (server Aktualne.cz, 30.X.2008):

Stát rozvrátil rodinu. Rodiče boj o své potomky vzdali.

Kauza Wallových

- * Manželům Wallovým vzal stát 5 dětí před osmi lety
Evropský soud pro lidská práva v roce 2006 rozhodl, že k odebrání došlo
neprávem**
- * Dvě děti se po verdiktu soudu vrátily z dětského domova, nejstarší automaticky
po dovršení zletilosti**
- * Dvě nejmladší však dál zůstávají v pěstounské péči. Státu se nepodařilo děti
rodičům vrátit**

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech / OSN 19.XII.1976 (č. 120/1976 Sb.)

Čl. 17

1. Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svou čest a pověst.
2. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Čl.23

1. Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu společnosti a státu.
2. Uznává se právo mužů a žen uzavřít v přiměřeném věku sňatek a založit rodinu.
3. Manželství nebude uzavřeno bez svobodného a plného souhlasu snoubenců.
4. Státy, smluvní strany Paktu, podniknou vhodné kroky k tomu, aby zajistily stejná práva a povinnosti snoubenců při sňatku, v manželství a při rozvodu. Při rozvodu se rozhodne o nutné ochraně dětí.

Čl.28

1. Zřizuje se Výbor pro lidská práva (dále v tomto Paktu nazývaný Výbor). Skládá se z osmnácti členů a vykonává funkce stanovené níže.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech / OSN 19.XII.1976 (rovněž č. 120/1976 Sb.)

Čl. 10

Státy, smluvní strany Paktu, uznávají, že:

- 1. Nejširší možná ochrana a pomoc by měla být poskytnuta rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti, zvláště k jejímu založení a po dobu, kdy odpovídá za péči a výchovu nezletilých dětí. Sňatek musí být uzavřen na základě svobodného souhlasu snoubenců.
- 2. Zvláštní ochrana by měla být poskytována matkám v průběhu přiměřeného období před a po narození dítěte. Během tohoto období by pracujícím matkám měla být poskytnuta placená dovolená nebo dovolená s odpovídajícími požitky ze sociálního zabezpečení.
- 3. Zvláštní opatření by měla být činěna pro ochranu a pomoc všem dětem a mládeži bez jakékoli diskriminace na základě rodinného původu nebo jiných podmínek. Děti a mládež by měly být ochraňovány před hospodářským a sociálním vykořisťováním. Jejich zaměstnávání prací, která by škodila jejich morálce nebo zdraví nebo byla nebezpečná jejich životu, nebo by mohla brzdit jejich normální vývoj, by měla být trestná podle zákona. Státy by měly také stanovit věkovou hranici, pod kterou by dětská námezdní práce měla být zakázána a trestána podle zákona.

Kompetence v ČR

Sledování dodržování mezinárodních smluv o lidských právech má na starosti

Rada vlády ČR pro lidská práva, jeden z poradních a pracovních orgánů vlády, zřízený usnesením vlády č. 809 dne 9.XII.1998, která mj.

- zejména sleduje vnitrostátní plnění mezinárodních závazků České republiky v oblasti ochrany lidských práv a základních svobod,
- ve spolupráci s ústředními orgány státní správy a nevládními neziskovými organizacemi podílí prostřednictvím předsedy Rady na plnění závazků vlády, spočívajících v podávání zpráv o plnění jednotlivých mezinárodních smluv.

Má 7 výborů, z nichž otázky rodiny a dítěte má na starosti v první řadě Výbor pro práva dítěte.

Předsedou Rady je **Zmocněnec vlády pro lidská práva**, kterým je v současnosti Ing. Jan Litomiský

Periodické zprávy o plnění Mez. paktu o občanských a politických právech

ČR podávala zatím 2. periodickou zprávu za období let 2000 – 2004. Zabývá se zde v oblasti rodiny a dítěte prakticky jen

- respektováním rodinného života asylantů
- vložení svěřením dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc mezi náhr. rodinnou péčí a ústavní výchovu v zák. o rodině.

K této zprávě vypracoval **Výbor pro LP OSN** posudek z července 2007. V něm stanovil lhůtu pro podání 3. zprávy srpnem 2011. Hodnocení problematiky dětí a rodiny se dotýká jen okrajově, negativně hodnotí sterilizace bez „zcela informovaného souhlasu“; problematiky se dotýká též negativní hodnocení skutečnosti, že „neúměrně vysoký počet romských dětí je odejmut od svých rodin a je umístěn v ústavech sociální péče“ a dává doporučení, že „CR by měla zajistit aby romské děti nebyly zbaveny svého práva na rodinný život“.

Periodické zprávy o plnění Mez. paktu hospodářských, sociálních a kulturních právech

- ČR podávala **2. periodickou zprávu za období 2000 – 2006**, kde se v čl. 10 zabývá tématem „Ochrana a pomoc rodinám, matkám a dětem“. Zpráva zmiňuje zavedení registrovaného partnerství, sociální dávky určené rodinám, a dotace pro NGO, které jsou podle zprávy zaměřeny především na podporu fungování rodiny. Dále zde uvádí přijetí a velkou novelu zákona o soc. - práv. ochraně dětí, kde se zejm. konstatuje, že je posílena práce s biolog. rodinou, zvýšila se četnost návštěv pracovníků OSPOD u dětí umístěných do ústavní péče, zavedeny návštěvy rodičů, „aby byly vytvářeny podmínky pro jejich návrat domů“ a orgánům stanovena povinnost poskytnutí pomoci rodičům s uspořádáním jejich rodinné situace.
- Jedná se o sebehodnocení ČR a je otázka, zda v některých bodech zde není spíše příiní otcem myšlenky. Hodnocení Výboru není dosud k dispozici.

Úmluva o právech dítěte / OSN 20.XI.1989, č. 104/1991 Sb.

Čl.5

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místním obyčejem, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Úmluva o právech dítěte / OSN 20.XI.1989, č. 104/1991 Sb.

Čl.9

- 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.
- 2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska.
- 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.
- 4. Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli postupu státu, který je smluvní stranou úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou úmluvy, na požádání poskytne rodičům, dítěti, nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové žádosti samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Úmluva o právech dítěte / OSN 20.XI.1989, č. 104/1991 Sb.

Čl.12

- 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.
- 2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Čl.16

- 1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.
- 2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Úmluva o právech dítěte / OSN 20.XI.1989, č. 104/1991 Sb.

Čl.18

- 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.
- 2. Za účelem zaručení a podpory práv stanovených touto úmluvou poskytují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí a zabezpečují rozvoj institucí, zařízení a služeb péče o děti.
- 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena.

Úmluva o právech dítěte / OSN 20.XI.1989, č. 104/1991 Sb.

Čl.20

- 1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.
- 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.
- 3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut "kafala" podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Úmluva o právech dítěte / OSN 20.XI.1989, č. 104/1991 Sb.

Čl. 27

- 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní duchovní, mravní a sociální rozvoj.
- 2. Rodič(e) nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.
- 3. Státy které jsou smluvní stranou úmluvy, v souladu s podmínkami daného státu a v rámci svých možností činí potřebná opatření pro poskytování pomoci rodičům a jiným osobám, které se o dítě starají, k uskutečňování tohoto práva a v případě potřeby poskytují materiální pomoc a podpůrné programy, zejména v oblasti zabezpečení potravin šatstva a bydlení.
- 4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo v zahraničí. Zejména v těch případech, kdy osoby, které nesou za dítě finanční odpovědnost, žijí v jiném státě než dítě, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují přístup k mezinárodním dohodám nebo uzavírání takových dohod a rovněž tak dosahují jiných odpovídajících dohod.

Úmluva o právech dítěte / OSN 20.XI.1989, č. 104/1991 Sb.

Úmluva má vlastní kontrolní mechanismus. Zřizuje **Výbor pro práva dítěte**, který posuzuje úroveň implementace Úmluvy. A to předkládáním periodických zpráv smluvním státem a jejich následným hodnocením Výborem.

Kompetence v ČR

Stejně jako u předchozích dvou Paktů má i sledování dodržování této úmluvy na starosti **Rada vlády pro lidská práva**.

Periodické zprávy o plnění Úmluvy o právech dítěte

Vláda letos předložila sloučenou 3. a 4. Zprávu o právech dítěte. Úvodní zpráva byla předložena r. 1996, Druhá zpráva byla za období 1995 – 99.

V lednu 2003 přijal Výbor pro práva dítěte **Závěrečná doporučení ke Druhé zprávě.**

Pozitivně je hodnocena ochrana matek vč. uspokojivé mateřské dovolené a vynikajících zdravotních ukazatelů (kojenecká úmrtnost ap.).

Negativně je hodnocena trvalá výhrada k čl. 7/1 Úmluvy (právo znát svůj biologický původ ve vztahu s vnitrostátní úpravou nezrušitelného osvojení).

Opětovně je negativně hodnocena neexistence centrálního koordinačního mechanismu.

Výbor doporučil, aby „zásada nejlepšího zájmu dítěte“ byla analyzována z hlediska různých situací dítěte (např. odloučení od rodičů, přezkoumání svěření do péče).

Výbor doporučil komplexní úpravu zjištění názoru dítěte, která by platila pro všechny subjekty a zaručila též právo na odvolání. Je třeba změnit tradiční chápání dětí jako objektů práva ve prospěch jejich uznání jako subjektů práva.

Periodické zprávy o plnění Úmluvy o právech dítěte

Výbor byl znepokojen nedostatečnou pomocí a poradenstvím rodičům v souvislosti s jejich odpovědností za výchovu, což vede k četným řízením o svěřené do péče nebo umístění do náhradní ústavní výchovy; doporučil celkové vyhodnocení právních norem, ale i metodik a postupů z hlediska jejich dopadu na rodinu jako celek.

Výbor byl znepokojen, že nový zákon o výkonu ústavní výchovy ve školských zařízeních se nezabývá všemi právy, garantovanými úmluvou; byl hluboce znepokojen rostoucím počtem dětí, umístěvaným do ústavní výchovy na základě PO.

Výbor negativně hodnotil, že pomoc dětem v obtížných situacích je převážně institucionální povahy a do ústavů je umístěván neúměrně vysoký počet dětí, jsou umístěvány daleko od rodičů, kteří často nejsou řádně poučeni o svém právu na styk s dětmi a zároveň jsou dokonce používány tresty spočívající v omezování telefonického styku či setkání s rodiči a styk je podmínován chováním dětí. Ústavy jsou velké, chybí zde individuální přístup a zacházení může mít negativní účinky, zejm. v DÚ.

Výbor doporučil mj. přijmout preventivní opatření ke snížení počtu dětí odloučených od rodiny v důsledku sociálních problémů nebo jiných krizových situací a zajistil co nejkratší pobyty v ústavní péči.

Periodické zprávy o plnění Úmluvy o právech dítěte

Na výhrady a doporučení Výboru reagovala letos vláda ve **3. a 4. Perodické zprávě**.

K výhradě k čl.7/1 uvádí, že přetrvává s ohledem na nezrušitelné osvojení, osvojitelům je však doporučováno, aby osvojence s jejich biologickým původem seznámili. Rozhodnutí je však na nich. V připravovaném návrhu o.z. je navrhováno snížení anonymity nezrušitelného osvojení; osvojitelé by měli mít povinnost informovat osvojence o jejich původu nejpozději ve 12 letech. V příp. přijetí návrhu je možno uvažovat o odvolání výhrady.

Vláda vypracovala **Analýzu současného stavu institucionálního zajištění implementace Úmluvy**. MPSV je pověřeno koordinací implementační agendy.

V r. 2007 MPSV vypracovalo **Analýzu současného stavu institucionálního zajištění péče o děti**. Jejím cílem je

- a) zřízení „Jednotného orgánu“
- b) zajištění péče o děti v rodinném prostředí.

Vláda vzala analýzu na vědomí; pověřila ministra PSV k ustavení meziresortní komise; konkrétní návrhy mají být do vlády předloženy do 31.XII. t.r. Cílem je snížení počtu dětí v ÚV.

Periodické zprávy o plnění Úmluvy o právech dítěte

Dále vláda schválila **Koncepci péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu**, prioritou je podpora péče o děti v rodině.

Od novely zák. 359/1999 v r. 2006 je zdůrazněn cíl práce OSPOD – návrat dítěte do rodiny.

Součástí zprávy jsou též statistiky počtu dětí v institucionální péči, z nichž je však patrné, že jejich počet z dlouhodobého hlediska neklesá, spíše se mírně zvyšuje.

2001/02	7222
2002/03	7270
2003/04	7205
2004/05	7590
2005/06	7621
2006/07	7459

Přičemž počty soudem nařízené ústavní péče jsou meziročně víceméně konstantní, okolo 2000.

**(Evropská) Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod / Rada Evropy
1950 (č. 209/1992 Sb.)**

Čl.8

Právo na respektování rodinného a soukromého života

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Čl.19

Ustavení Soudu

K zajištění plnění závazků, přijatých Vysokými smluvními stranami v Úmluvě a Protokolech k ní, se zřizuje Evropský soud pro lidská práva (dále jen "Soud"). Soud vykonává svou činnost jako stálý úřad.

**(Evropská) Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod / Rada Evropy
1950 (č. 209/1992 Sb.)**

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku posuzuje jakýkoli zásah orgánu veřejné moci do práva na rodinný život, zaručený článkem 8 Úmluvy podle násl. testu:

Je opatření a) v souladu se zákonem?

- b) sleduje legitimní cíl?
- c) je nezbytné v demokratické společnosti?

Obsah práva na rodinný život podle čl. 8 soud definuje jako „sounáležitost dítěte a rodiče, kteří se těší ze vzájemné společnosti“ (*Olsson proti Švédsku, stížnost č. 10465/83, Štrasburk 24.III.1988, str. 59*).

Pro konstatování oprávněnosti zásahu (např. odebrání dítěte) musí být kladná odpověď na všechny otázky testu.

Kauza Wallovi proti ČR

Kauza Havelkovi proti ČR

Děkujeme za pozornost

Mgr. Alena Svobodová

Mgr. Adam Křístek

Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva

Praha

www.poradna-prava.cz